

Trasa A2 – Route of A2

Zespół autorski

Ratownicze badania archeologiczne na trasie autostrady A2 w latach 2003 i 2004 realizowane przez ekspedycję Poznańskiego Towarzystwa Prehistorycznego i Fundacji Patrimonium w Poznaniu.¹

Wstęp

Ratownicze badania wykopaliskowe w obrębie planowanej autostrady A2 realizowane przez ekspedycję Poznańskiego Towarzystwa Prehistorycznego i Fundacji Patrimonium w Poznaniu prowadzono w oparciu o umowę z głównym wykonawcą prac Fundacją Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. W latach 2003 – 2004 ekspedycja prowadziła prace na dwóch odcinkach autostrady. Na odcinku Świecko – Nowy Tomyśl badania rozpoczęto w 2004 roku. Prowadzono je na trzech stanowiskach: Lubrza, stan. 12 (AUT 31); Lubrza, stan. 8 (AUT 32) oraz Chociszewo, stan. 1 (AUT 51). Łącznie przebadano tutaj powierzchnię 247, 5 ara i zarejestrowano 369 obiektów archeologicznych (tabela 1).

	AUT 31	AUT 32	AUT 51
Kult. łużycka	x	x	
Kult. przeworska	x		
Wczesne średniowiecze	x	x	
Późne średniowiecze	x		
Okres nowożytny	x	x	x

Tab.1 Zestawienie chronologiczno – kulturowe materiałów archeologicznych występujących na stanowiskach badanych w 2004 roku na odcinku Świecko – Nowy Tomyśl

Na odcinku Konin – Dąbie w 2003 roku kontynuowano prace na dwóch stanowiskach: Krągola, stan. 25 (AUT 381) i Janowice, stan. 7 (AUT 385). Na tych dwóch stanowiskach rozpoznano obszar o powierzchni 39 arów, na którym zarejestrowano 14 obiektów archeologicznych (tabela 2). W roku 2004 prace przeprowadzono na jednym stanowisku (Ruszków I, stan. 27 (AUT 421), na którym przebadano obszar o powierzchni 43 arów i zarejestrowano 66 obiektów archeologicznych (w tym 56 grobów ciałopalnych kultury przeworskiej).

Łącznie na tych 6 stanowiskach rozpoznano obszar o powierzchni 329, 5 ara, na której zarejestrowano łącznie 449 obiektów archeologicznych.

¹ Publikacja niniejsza została przygotowana na podstawie sprawozdań z badań sporządzonych przez Marka Aniołę, Piotra Osypińskiego, Ryszarda Pietrzaka, Michała Sipa, Tomasza Skorupkę i Krzysztofa Starzyńskiego.

	AUT 381*	AUT 385*	AUT 421
„Horizont trzciniecki”		X	
Kult. łużycka	X		
Kult. przeworska			X
Wczesne średniowiecze			X

Tab.2 Zestawienie chronologiczno – kulturowe materiałów archeologicznych występujących na stanowiskach badanych w 2003 (AUT 381 i 385) i w 2004 roku (AUT 421) na odcinku Konin – Dąbie

* zestawienie obejmuje tylko sezon 2003

W niniejszym artykule przedstawiono tylko najistotniejsze dane, będące rezultatem przeprowadzonych ratowniczych badań wykopaliskowych.

Ryc. 1. Lubrza, gm. loco, stan. 8 i 12 (AUT 31 i 32). Lokalizacja stanowisk.

Lubrza, stan. 12 (AUT 31), gm. loco, woj. lubuskie

Stanowisko znajduje się na Wysoczyźnie Lubuskiej i jest położone w obrębie rynny glacialnej Jordanowsko-Niesulickiej, która ma południkowy przebieg. Pozostałości osadnictwa zostały zarejestrowane na niewielkim wyniesieniu w rynnicy glacialnej, położonej 7-8 m wyżej niż dno rynny (ryc. 1). Sytuacja morfologiczna wskazuje, że najprawdopodobniej jest to ostaniec sandrowy (opis geomorfologiczny dr Iwoy Hildebrandt-Radke z Instytutu Badań Paleografii i Geologii UAM w Poznaniu). Współcześnie teren stanowiska to nieużytki i częściowo pole uprawne. Pracami terenowymi kierował mgr Ryszard Pietrzak. W sezonie 2004 rozpoznano wykopaliskowo obszar o powierzchni 81 arów, na którym zarejestrowano 115 obiektów archeologicznych. Z ich wypełnień, a także z eksploracji warstw naturalnych pozyskano fragmenty naczyń ceramicznych oraz fragmenty kości zwierzęcych. Po wstępnej analizie pozyskanych źródeł na rozpoznanym obszarze można wyróżnić pozostałości związane z osadnictwem kultury łużyckiej (jamy), kultury przeworskiej (jama), z okresu wczesnego średniowiecza (palenisko, jamy) oraz z późnego średniowiecza i okresu nowożytnego (jamy). Znaczna część obiektów na obecnym etapie badań nie została określona chronologicznie (ryc. 2**). Odkryte obiekty nie tworzą wyraźnych skupisk, można więc domniemywać, że mamy do czynienia z peryferiami osad znajdującymi się na północ od linii rozgraniczenia autostrady.

Badania będą kontynuowane.

Lubrza, stan. 8. gm. loco (AUT 32), woj. lubuskie

Stanowisko to łączy się od zachodu ze stanowiskiem 12 w Lubrzy. Tak więc ma podobny opis lokalizacji (ryc. 1). Pracami terenowymi kierował mgr Tomasz Skorupka. W trakcie badań wykopaliskowych przeprowadzonych w 2004 roku rozpoznano obszar o powierzchni 95, 5 ara na której zarejestrowano 95 obiektów archeologicznych (ryc. 3**). Pozostałością penetracji obszaru stanowiska z epoki kamienia jest 7 krzemieni. Z osadnictwem kultury łużyckiej należy łączyć 16 obiektów (jamy, dolki postłupowe, obiekt rowkowy, palenisko (ryc. 4**) oraz piec). Na podstawie analizy pozyskanego materiału ceramicznego można stwierdzić, że osadnictwo kultury łużyckiej funkcjonowało tutaj w okresie HaD. Z okresu wczesnego średniowiecza pochodzą 2 jamy, natomiast z okresu nowożytnego 8 obiektów. Ponadto zarejestrowano 69 obiektów o nieokreślonej przynależności kulturowej. Po analizie planigrafii obiektów na stanowisku można stwierdzić, iż badana jego część stanowi południową strefę osady kultury łużyckiej, która częściowo została rozpoznana wykopaliskowo we wcześniejszych latach (K. Garbacz 1998, s. 147). Jej zasadnicza część znajduje się zapewne na północ od linii rozgraniczenia autostrady.

Badania będą kontynuowane.

Ryciny w tekście zaznaczone (*) obejmują ryciny, znajdujące się "pod opaską" przy końcu danego tomu, a oznaczone (**) - publikowane są w końcowej, kolorowej części tomu.

Chociszewo, stan. 1, gm. Trzciel (AUT 51), woj. lubuskie

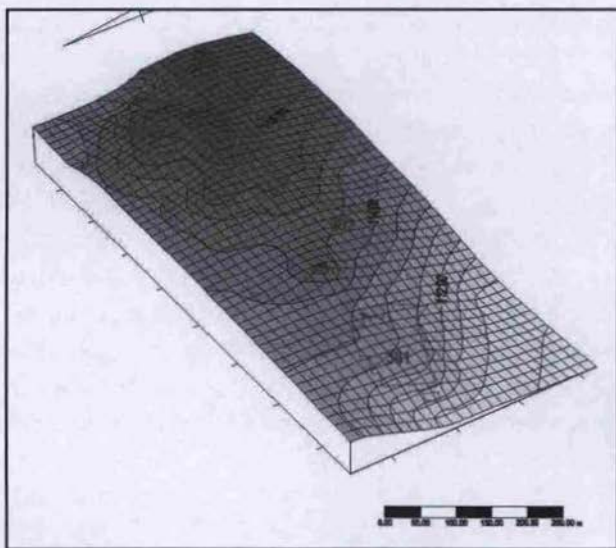
Stanowisko zlokalizowane jest na krawędzi wysoczyzny i obniżenia o genezie glacialnej, usytuowanego wzdłuż linii północny zachód – południowy wschód. Współcześnie znajduje się ono częściowo na polu uprawnym, a częściowo w lesie. Niemożność wycięcia drzew spowodowała, że pracami objęto tylko północną część stanowiska znajdującą się w liniach rozgraniczenia autostrady. Pracami terenowymi kierował mgr Piotr Osypiński. Wykopaliskami objęto obszar o powierzchni 71 arów, na którym zarejestrowano 159 obiektów archeologicznych. Wśród nich wyróżniono pozostałości budowli naziemnych, piec, jamy oraz bardzo liczne dołki postłupowe. Najprawdopodobniej są one pozostałością osadnictwa z XVIII – XIX w.

Badania będą kontynuowane.

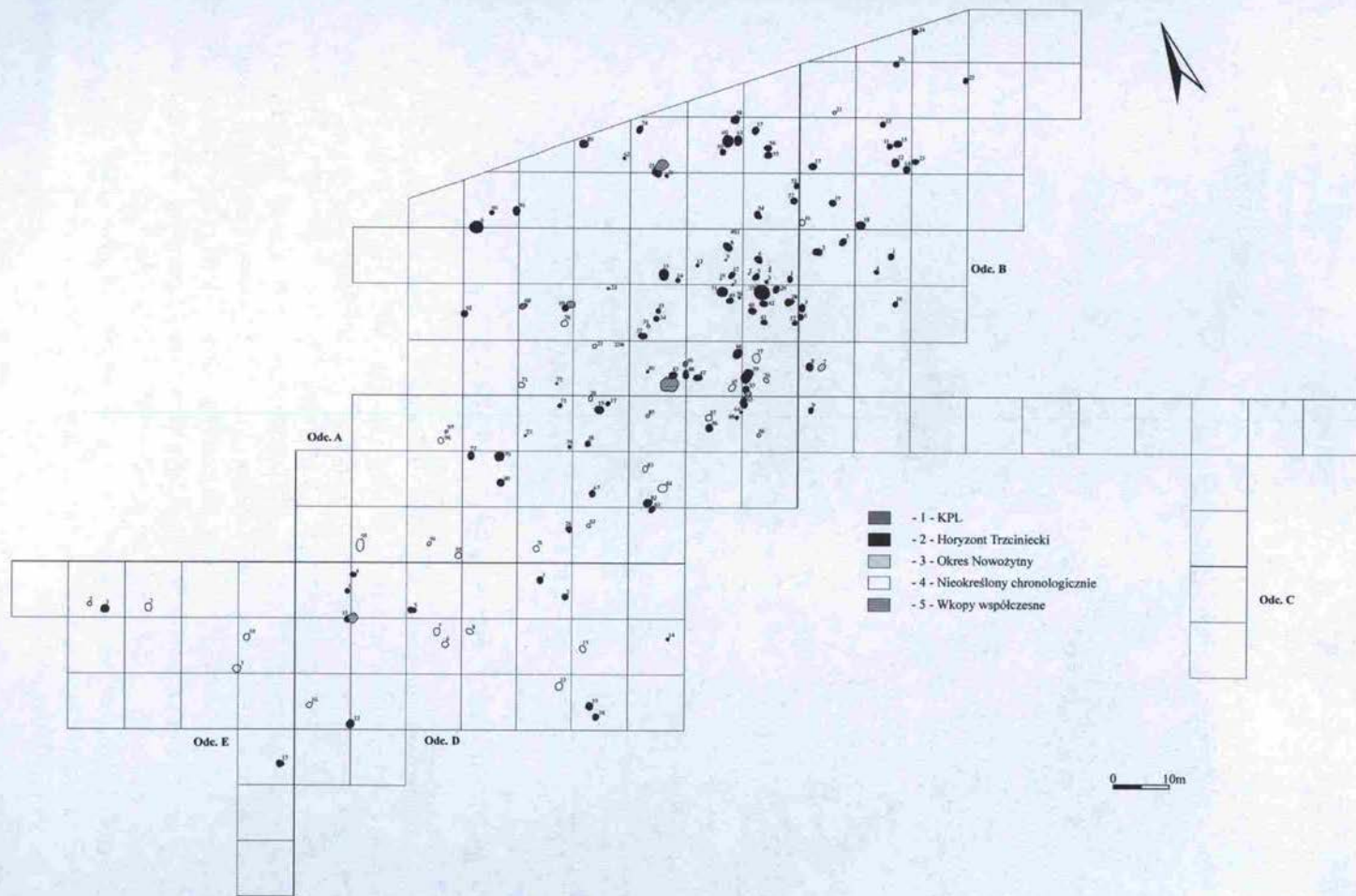
Krągola, gm. Stare Miasto, stan. 25 (AUT 381)

Prace prowadzone na tym stanowisku w 2003 roku były kontynuacją badań prowadzonych w roku poprzednim (M. Chłodnicki, R. Pietrzak 2004, s. 178). Badaniami terenowymi kierował mgr Marek Anioła. W trakcie przeprowadzonych wykopalisk rozpoznano obszar o powierzchni 4 arów (łącznie 125 arów), na którym nie zarejestrowano obiektów nieruchomych (ryc. 5*, 6**). Ten sezon pozwolił na ustalenie zasięgu osadnictwa pradziejowego na tym stanowisku (wcześniej zarejestrowano tutaj pozostałości osadnictwa kultury hamburskiej, kultury pucharów lejkowatych, horyzontu trzcinieckiego i kultury łużyckiej). Pozyskano wyłącznie materiał ceramiczny, głównie związany z kulturą łużycką.

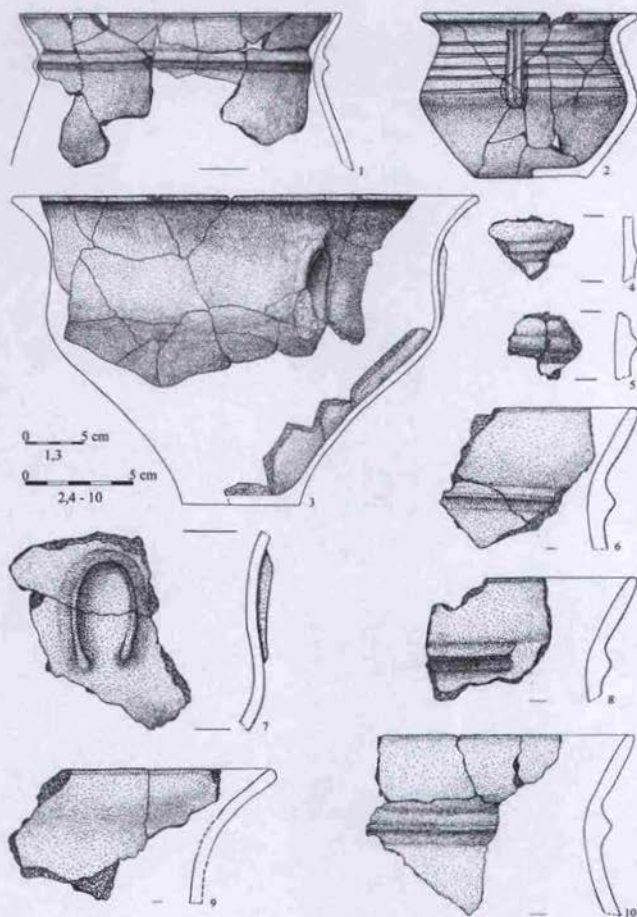
Badania zakończono.

Ryc. 6. Krągola, gm. Stare Miasto, stan. 25 i Janowice, gm. Stare Miasto, stan. 7-8 (AUT – 381 i 385). Trójwymiarowy model terenu wraz z lokalizacją stanowisk. Wykonał M. Sip

Ryc. 7. Janowice, gm. Stare Miasto, stan. 7-8 (AUT – 385). Plan zbiorczy stanowiska.
Wykonał P. Szejnoga

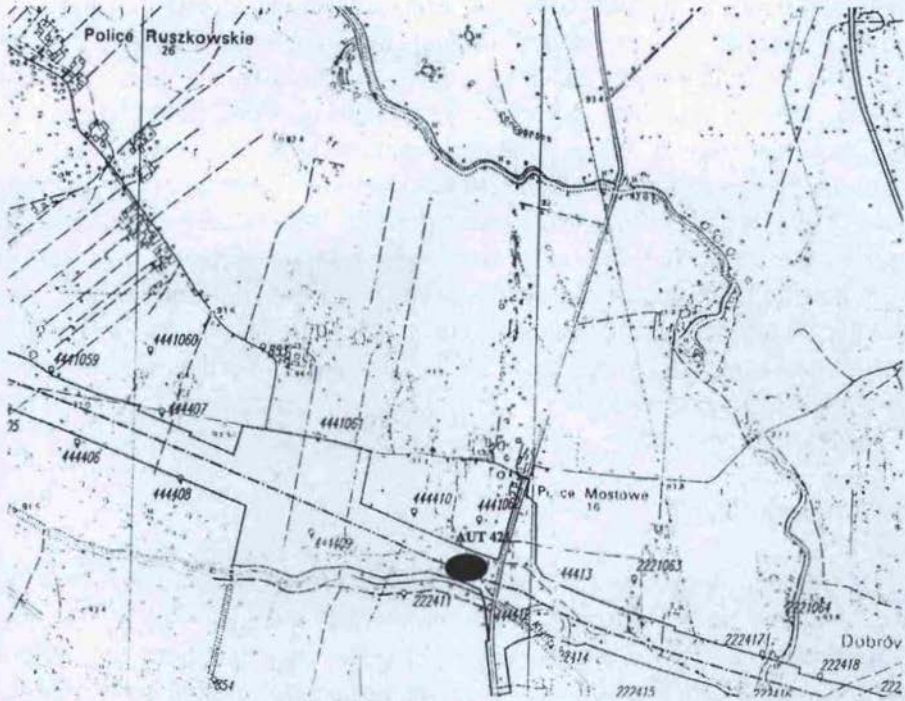
Ryc. 8. Janowice, gm. Stare Miasto, stan. 7-8 (AUT - 385). Ceramika z obiektów z horyzontu trzcienieckiego. Rys. M. Gaździk

Janowice, gm. Stare Miasto, stan. 7-8 (AUT 385)

Wykopalka prowadzone w 2003 roku na tym stanowisku były kontynuacją prac z ubiegłego sezonu (M. Chłodnicki, R. Pietrzak, 2004, s. 179). Pracami terenowymi kierował mgr Jacek Rozen. Badania w tym sezonie miały określić zasięg stanowiska w kierunku południowym. Rozpoznano obszar o powierzchni 35 arów (łącznie w obu sezonach 139 arów), na którym zarejestrowano 14 obiektów archeologicznych – jamy (łącznie 143 obiekty – ryc. 7). Pozyskano fragmenty naczyń ceramicznych (ryc. 8) oraz krzemienie. Stwierdzone pozostałości osadnictwa należy łączyć z horyzontem trzcienieckim (HT1). Wydaje się, że rozpoznano większą część osady. Jej opracowanie dostarczy zapewne wielu nowych informacji dotyczących osadnictwa z okresu wczesnego brązu. Wydaje się, że jest to pierwsza tak duża osada tej kultury z trwałą zabudową, prawdopodobnie kilkusezonową.²

Badania zakończono.

² Informacje dr P. Makarowicza przygotowującego publikację z badań na tym stanowisku.

Ryc. 9. Ruszków I, gm. Kościelec, stan. 27 (AUT – 421). Lokalizacja stanowiska.

Ruszków I, gm. Kościelec, stan. 27 (AUT 421)

Na etapie planowania ratowniczych badań wyprzedzających budowę autostrady A2 stanowisko to nie zostało zakwalifikowane do badań wykopaliskowych. Jego lokalizacja na mapach AZP była poza liniami rozgraniczenia inwestycji, także prowadzone rozpoznawanie powierzchniowe nie lokowało go w obszarze zagrożonym zniszczeniem. Prowadzone już w trakcie realizacji inwestycji nadzory archeologiczne ujawniły stropy obiektów. Decyzją WKZ prace budowlane zostały wstrzymane do czasu zakończenia badań wykopaliskowych.

Pracami terenowymi, które przeprowadzono w 2004 roku, kierował mgr Krzysztof Starzyński. Stanowisko 27 w Ruszkowie I położone jest w Pradolinie Środkowej Warty, na dnie doliny rzeki Kiełbaski, będącej dopływem Warty, na niewielkim wyniesieniu opadającym w kierunku północnym (ryc. 9). Badaniami objęto obszar o powierzchni 43 arów, na której zarejestrowano 66 obiektów archeologicznych (ryc. 10**). Pozyskano ponad 15 tysięcy fragmentów naczyń ceramicznych. Wśród odkrytych obiektów 55 to groby ciałopalne kultury przeworskiej (ryc. 11** i 12**). Wyróżniono groby jamowe i popielnicowe z resztkami stosów. W zdecydowanej większości obiekty te były zniszczone w partiach stropowych. W ich wypełniskach

stwierdzono oprócz kości ludzkich silnie skorodowane przedmioty metalowe, niekiedy o trudnej do ustalenia funkcji, ceramikę (niekiedy wtórnie przepaloną) oraz duże ilości węgla drzewnych. Obiekty grobowe tworzyły wyraźne skupisko; wydaje się że rozpoznano cały obszar zachowanej części cmentarzyska. W części południowej zostało ono zapewne zniszczone przez budowę wału przeciwpowodziowego. Trudno na obecnym etapie badań, przed zakończeniem konserwacji zabytków metalowych, precyzyjnie datować to cmentarzysko. Jednakże opierając się na wstępnej analizie lepiej zachowanych przedmiotów (dwie oczkowane zapinki brązowe A III 53, fragmenty żelaznych mieczy dwusiecznych w pochwach, elementy okuć pasa, żelazny nóż) można ustalić chronologię cmentarzyska od fazy A2/A3 do fazy B2b.³ Ponadto na stanowisku zarejestrowano jedną jamę wczesnośredniowieczną oraz 10 jam o nieokreślonej chronologii.

Badania zakończono.

Podsumowanie

Badania ekspedycji Poznańskiego Towarzystwa Prehistorycznego i Fundacji Patrimonium na trasie autostrady A2 były prowadzone na dwóch odcinkach. Jeden we wschodniej części województwa wielkopolskiego, drugi natomiast w województwie lubuskim. Prace wykonane na pierwszym odcinku polegały na kontynuowaniu wykopalisk na dwóch stanowiskach. Głównym celem badań było określenie zasięgu osadnictwa, odkrytego tam w poprzednich sezonach badawczych, w liniach rozgraniczenia autostrady. Wykopaliska przeprowadzone natomiast na stanowisku 27 w Ruszkowie (AUT 421) wykonano w wyniku dobrze prowadzonych nadzorów bezpośrednich w trakcie prac budowlanych. Ich efektem było odkrycie cmentarzyska kultury przeworskiej, które po zakończeniu opracowania zapewne w istotny sposób przyczyni się do lepszego poznania obrządku pogrzebowego kultury przeworskiej. Do znaczniejszych z poznawczego punktu widzenia odkryć zaliczyć trzeba osadę ludności horyzontu trzcinieckiego ze stanowiska 7-8 w Janowicach (AUT 385). Przygotowywana publikacja zapewne w znaczący sposób zmieni naszą dotychczasową wiedzę dotyczącą osadnictwa z tego okresu.

Badania przeprowadzone na stanowiskach w woj. lubuskim w 2004 roku były pierwszym sezonem wykopalisk na odcinku planowanej autostrady Świecko – Nowy Tomyśl. Prace przeprowadzono tutaj na trzech stanowiskach. Wydaje się, że mamy na nich do czynienia z peryferiami stanowisk znajdujących się poza liniami rozgraniczenia autostrady. Rejestrowane tutaj elementy osadnicze są rozproszone i wielokulturowe, ich wartości poznawcze nie należą do najwyższych.

³ Konsultacji merytorycznej w określeniu chronologii cmentarzyska udzielił dr H. Machajewski

Bibliografia

Chłodnicki M., Pietrzak R.

2004 Ratownicze badania archeologiczne na trasie autostrady A-2 w 2001 i 2002 roku realizowane przez Ekspedycję Archeostrada Muzeum Archeologicznego w Poznaniu i Poznańskiego Towarzystwa Prehistorycznego, [w:] Raport 2001 – 2002. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za lata 2001 – 2002, Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, seria B: Materiały Archeologiczne, Warszawa, s. 165 – 180.

Garbacz K.

1998 Wyniki ratowniczych badań wykopaliskowych przeprowadzonych na stanowisku 8 w Lubrzy, gm. loco, woj. zielonogórskie, [w:] Archeologia Środkowego Nadodrza, t. I, s. 147-163

Joint Report

Archaeological rescue excavations carried out on the route of A2 motorway in 2003 – 2004 by the Poznań Prehistoric Society and Patrimonium Foundation in Poznań.⁴

Archaeological rescue excavations on the route of planned A2 motorway, carried out by the Poznań Prehistoric Society and Patrimonium Foundation based in Poznań, were performed in accordance with the agreement signed with the main contractor – Adam Mickiewicz Foundation from Poznań.

In 2003-2004 expedition conducted works inside the two sections of motorway. In section Świecko – Nowy Tomyśl, research commenced in 2004 and was carried out at three sites: Lubrza, site 12 (AUT 31); Lubrza, site 8 (AUT 32) and Chrościewo, site 1 (AUT 51) (Fig. 1; 3). Research covered the area of 247, 5 ares, and yielded 369 archeological features. Settlement remains linked to Lusatian culture (Fig. 4**), Przeworsk culture, EMA, LMA as well as modern times were detected (Table 1). Dispersion of features uncovered indicates that sites were located at the outskirts of settlements, which core-locations lied outside the motorway area, thus unjeopardized by construction activity (Fig. 2**).

In section Konin – Dąbie, the exploration was continued at two sites through the year 2003. Those were Krągola, site 25 (AUT 381), and Janowice, site 7 (AUT 385) (Fig. 5*; 6). Area of 39 ares was adopted for excavations, and, consequently, 14 archaeological features were unearthed (Table 2). They should therefore be linked to the settlement recorded in previous seasons, that are Trzciniec horizon and Lusatian culture (Fig. 7; 8). In 2004, one site (Ruszkow I, site 27, AUT 421) extending to 43 areas, produced 66 archeological features, including 56 Przeworsk culture inhumation graves (Fig. 9; 10). Pit-graves and urn-graves alongside with remains of the stakes were distinguished. Features were found mostly destroyed,

⁴ This publication is based on reports on research made by Marek Anioła, Piotr Osypiński, Ryszard Pietrzak, Michał Sip, Tomasz Skorupka, and Krzysztof Starzyński. Figures, referred to in the text as (*), are included on a separate sheets under the cover of the volume; those marked (**) are placed on colour pates at the end of the volume.

especially in the top part. Besides human-bones, heavily corroded metal objects, functionally undetermined, pottery (occasionally secondarily burned) together with a considerable number of carbonated wood (Fig. 11**; 12) were detected. Burial features were clearly clustered, and the entire area for cemetery is believed to be officially recorded. In the S part, cemetery was partly damaged, probably, due to construction of the levee system. At this stage of excavations, it's difficult to infer on the date of cemetery, basing purely on preserved iron materials. Nevertheless, introductory analysis of data of objects unearthed (two eye-shaped bronze fibulas type A III 53, fragments of iron two-edged swords in sheaths, elements of belt metal fittings, iron knife) chronological order of the cemetery is estimated between phases A2/A3 – B2b. Additionally, single EMA pit together with 10 chronologically unidentified pits were recorded. Overall, 6 archeological sites, covering the area of 329, 5 ares, yielded 449 features.

Figures

- Fig. 1. Lubrza, Lubrza commune, sites 8 and 12 (A2 – 31 and 32). Location of the sites.
- Fig. 2. Lubrza, site 12 (A2 – 31). Joint outlook of the sites – section B. Drawn by M. Maciejewski.
- Fig. 3. Lubrza, site 8 (A2 – 32). View of the site during exploration. Photo by T. Skorupka.
- Fig. 4. Lubrza, site 8 (A2 – 32). Lusatian culture hearth (feature A74). Photo by T. Skorupka.
- Fig. 5. Krągola, site 25, Stare Miasto commune, Janowice, site 7-8 (A2 – 381 and 385) Stare Miasto commune,. Topographic placement of sites. Made by M. Sip.
- Fig. 6. Krągola, site 25, Janowice, site 7-8 (A2 – 381 and 385). Three-dimensional model of terrain with all sites listing.
- Fig. 7. Janowice, site 7-8 (A2 – 385). Joint outlook of the site. Made by P. Szenojga.
- Fig. 8. Janowice, site 7-8 (A2 – 385). Pottery from features dated to Trzciniac horizon.
- Fig. 9. Ruszków I, Kościelec commune, site 27 (A2 – 421). Location of sites.
- Fig. 10. Ruszków I, site 27 (A2 – 421). Joint overview of the site.
- Fig. 11. Ruszków I, site 27 (A2 – 421). Przeworsk culture cremation grave, feature 28. Photo by K. Starzyński.
- Fig. 12. Fig. 9. Ruszków I, site 27 (A2 – 421). Przeworsk culture cremation grave, feature 53. Photo by K. Starzyński.